

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи**
Олексій ЖИЛЬЦОВ

« _____ » _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

для студентів

спеціальності 032 Історія та археологія

рівня вищої освіти першого (бакалаврського)

освітньої програми 032.00.02 Історія та археологія

Київ - 2023

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти

Проголошено 24.08/23
Шимчик
(підпис) (прізвище, ім'я)

« _____ » _____ 2023 р.

Розробник: Гедьо Анна Володимирівна, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладач: Гедьо Анна Володимирівна, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри історії України.

Протокол № 6 від 8 лютого 2023 р.

Завідувач кафедри Гедьо А.В.

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 032.00.02 Історія та археологія
08 02 2023 р.

Гарант освітньої програми Саган Г.В.

Робочу програму перевірено

08 02 2023р.

Заступник декана Завадський В.М.

Пролонговано:

на 2023/2024 н. р. (Гедьо А.В.), «28» 08 2023р., протокол № 1.

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» __ 20__р., протокол №__.

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» __ 20__р., протокол №__.

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__» __ 20__р., протокол №__.

© Гедьо А.В. 2023 р.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4 / 120	
Курс	3	
Семестр	6	
Кількість змістових модулів з розподілом:	4	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, в тому числі:	120	
Аудиторні	42	
Модульний контроль	8	
Семестровий контроль	30	
Самостійна робота	40	
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: розвиток професійної компетентності і пізнавальних здібностей студентів в галузі метрології, хронології, сфрагістики, нумізматики, генеалогії, палеографії, історичної бібліографії, вивчення методів і технічних прийомів цих для здійснення зовнішньої і внутрішньої критики історичних джерел.

Загальні компетентності:

ЗК 2: Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3: Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4: Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6: Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7: Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Спеціальні компетентності:

СК 5: Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т.п.).

СК 6: Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 10: Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

3. Результати навчання за дисципліною

ПРН 2: Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3: Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4: Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5: Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 7: Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 13: Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних і культурних цінностей.

ПРН 14: Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Структура СІД. Історична хронологія							
Тема 1. Місце спеціальних історичних дисциплін у системі історичної науки	8	2	2				4
Тема 2. Історична хронологія як СІД. Типи календарних систем	6	2					4
Тема 3. Система літочислення у східних слов'ян	6	2	2				2
<i>Модульний контроль</i>	2						
<i>Разом</i>	22	6	4				10
Змістовий модуль 2. Історична метрологія та геральдика							
Тема 4. Історична метрологія як спеціальна історична дисципліна	8	2	2				4
Тема 5. Геральдика як СІД. Основи теоретичної геральдики	8	2		2			4
Тема 6. Герботворення в Україні	6	2	2				2
<i>Модульний контроль</i>	2						
<i>Разом</i>	24	6	4	2			10
Змістовий модуль 3. Палеографія							
Тема 7. Палеографія як СІД. Зовнішні ознаки писемних джерел періоду Київської Русі	6	2					4
Тема 8. Зовнішні ознаки писемних джерел XIII-XV ст.	10	2	2	2			4

Тема 9. Зовнішні ознаки писемних джерел XV-XVIII ст.	4			2			2
<i>Модульний контроль</i>	2						
<i>Разом</i>	22	4	2	4			10
Змістовий модуль 4. Генеалогія							
Тема 10. Генеалогія як СІД.	8	2	2				4
Тема 11. Особливості фіксації генеалогічної інформації та її використання при дослідженні родоводів українців	12	2	2	2			6
<i>Модульний контроль</i>	2						
<i>Разом</i>	22	4	4	2			10
<i>Семестровий контроль</i>	30						
<i>Усього</i>	120	20	14	8			40

5. Програма навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЇ

Лекція 1 (2 год.)

Місце спеціальних історичних дисциплін у системі історичної науки

1. Об'єкт і предмет вивчення спеціальних історичних дисциплін.
2. Класифікація спеціальних історичних дисциплін.
3. Історіографія вивчення комплексу спеціальних історичних дисциплін.

Основні поняття: історичне джерело, спеціальні та допоміжні історичні дисципліни, класифікація.

Лекція 2 (2 год.)

Історична хронологія як СІД. Типи календарних систем

1. Предмет і завдання історичної хронології, джерела її вивчення.
2. Системи рахунку часу.
3. Типи календарних систем.
4. Юліанський календар.
5. Григоріанський календар.
6. Співвідношення Юліанського та Григоріанського календарів.

Основні поняття: сезон, місяць, тиждень, доба, рік, місячний, сонячний, місячно-сонячний календарі. юліанський календар, григоріанський календар, календар, ера.,

Лекція 3 (2 год.)

Система літочислення у східних слов'ян.

1. Давньоруська календарна система, її особливості.
2. Основні одиниці відліку часу (“лето”, сезон, місяць, тиждень, доба).

3. Літочислення у східних слов'ян до прийняття християнства.
4. Прийняття християнства та поширення візантійської світової ери і юліанського календаря.
5. Березневий, ультраберезневий, циркаберезневий і вересневий роки. Специфічні особливості хронологічного узгодження календарних стилів.
6. Індикти.

Основні поняття: (“лето”, сезон, місяць, тиждень, доба, березневий, ультраберезневий, циркаберезневий і вересневий роки

Лекція 4 (2 год.)

Тема 4. Історична метрологія як спеціальна історична дисципліна

1. Предмет і завдання історичної метрології, джерела її вивчення.
2. Міри довжини, площі, об'єму рідких і сипучих тіл у стародавній та феодально-роздробленій Русі.
3. Система мір XVI-XVIII ст.
4. Реформи в галузі метрології.
5. Історична метрологія України її регіональні розбіжності.

Основні поняття: верста, сажень, лікоть, п'ядь, село, плуг, десятина, кадь, ополоник, чверть, уборок, лукно, відро, бочка, чверть, четверик, осьмина, півосьмина, берковець, пуд, фунт, золотник, гривна, пуд, берковець.

Лекція 5 (2 год.)

Геральдика як СІД. Основи теоретичної геральдики

1. Предмет і завдання геральдики.
2. Визначення герба.
3. Принципи складання герба.
4. Основні правила геральдики.

Основні поняття: складові частини герба, щит, форма щита, кольорової фініфті, емалі, хутра, шафіровка, гербові фігури, шолом, корона, нашоломник, мантія, намет, девіз.

Лекція 6 (2 год.)

Герботворення в Україні

1. Українська символіка княжої та литовсько-польської доби.
2. Символи часів козаччини та імперської доби.
3. Відродження національної символіки на початку ХХ ст. Символіка радянської України.
4. Сучасна державна символіка. Дискусія про великий державний герб.

Основні поняття: великий державний герб, малий державний герб, символіка.

Лекція 7 (2 год.)

Палеографія як СІД. Зовнішні ознаки писемних джерел періоду Київської Русі.

1. Палеографія як СІД.
2. Походження і розвиток слов'янської писемності наприкінці Х-ХІІІ ст. Кирилиця і глаголиця.
3. Матеріал для письма (пергамент і береста) та знаряддя письма (перо, кістяні чи металеві палички).
4. Графіка – устав (ранній і пізній).
5. Оформлення писемних пам'яток, їх прикраси (орнамент, мініатюра, в'язь).

Основні поняття: пергамент, береста, устав, орнамент, мініатюра, в'язь.

Лекція 8 (2 год.)

Зовнішні ознаки писемних джерел XIII- XVIII ст.

1. Умови розвитку писемності.
2. Матеріал для письма (пергамент, папір і береста), знаряддя письма (перо, кістяна чи металева паличка).
3. Графіка – напівустав (ранній і пізній), скоропис.
4. Оформлення книг (перепліт), їх прикраси (орнамент, мініатюра, в'язь).

Основні поняття: пергамент, береста, напівустав, скоропис, орнамент, філіграні, водяні знаки.

Лекція 9 (2 год.)

Генеалогія як спеціальна історична дисципліна

1. Предмет і завдання генеалогії.
2. Понятійний апарат генеалогії та види споріднення.
3. Форми фіксації генеалогічного матеріалу та методика складання родоводу.
4. Німецький та французький родовидний розпис.

Основні поняття: генеалогія, клан, рід, системи споріднення, родоводні легенди, родовідні розписи та родовідні таблиці, генеалогічна картка, генеалогічне дос'є, система Соса-Страдоніца й Абовілля.

Лекція 10 (2 год.)

Особливості фіксації генеалогічної інформації та її використання при дослідженні родоводів українців

1. Особливості класифікації генеалогічних джерел.
2. Універсальні генеалогічні джерела.
3. Джерела з генеалогії певних верств населення та соціальних груп.

Основні поняття: метричні книги, ревізьські «сказки», сповідні розписи, родовідні книги, формулярні списки.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	3	3	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	1	1	2	2
Відвідування практичних занять	1	-	-	1	1	2	2	1	1
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	1	10	2	20
Робота на практичному занятті	10	-	-	1	10	2	20	1	10
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	3	15	3	15	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом		-	65	-	76	-	75		70
Максимальна кількість балів: 286									
Розрахунок коефіцієнта: $60:286=0.20$									

6.2 КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів спрямована на набуття ними навичок опрацювання джерел і досліджень за запропонованими темами. Формами самостійної роботи є анотування, рецензування і реферування рекомендованої фахової літератури за розділами навчального матеріалу.

Розділи (обсяг в годинах)	Вид контролю	Бали
Змістовий модуль I		
Класифікація СІД.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Види календарів.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Співвідношення березневого та вересневого початку року.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Разом: 10 год.		
Змістовий модуль II		
Джерела для вивчення української метрології.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Метрична система одиниць, її еволюція.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Народна метрологія	Перевірка анотацій, рецензій	5
Разом: 10 год.		
Змістовий модуль III		
Графіка та матеріал для письма пам'яток XI-XII ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Графіка та матеріал для письма пам'яток XV-XVII ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Графіка та матеріал для письма пам'яток XVIII ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Разом: 10 год.		
Змістовий модуль IV		
Розвиток генеалогії в Україні в XVII-XVIII ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Розвиток генеалогії в Україні в XIX ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Разом: 10 год.		
Усього: 40 год.		55

6.3 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Форма проведення модульного контролю: виконання письмового завдання, спрямованого на формування творчих здібностей, здатності до узагальнень та надання самостійних оцінок подіям та явищам. Максимальна кількість балів за кожну роботу дорівнює 25 балам.

№ зп	Опис критерію	Максимальна кількість балів
1	Робота виконана на рівні самостійного творчого мислення на основі ґрунтовного знання проблеми, що висвітлюється, основних понять та категорій, розуміння закономірностей історичного процесу, грамотне, логічно-послідовне викладення історичного матеріалу, вміння пов'язувати його з сучасністю, робити узагальнення та висновки.	20-25
2	Робота виконана на рівні самостійного мислення з елементами творчого пошуку, розуміння студентом основних закономірностей історичного процесу. Допускаються окремі незначні помилки та неточності у висвітленні неосновних аспектів проблеми.	15-19
3	Робота виконана на рівні репродуктивного мислення. Допускаються недостатньо вірні формулювання, окремі незначні помилки у висвітленні основних аспектів проблеми, незнання студентом другорядних понять і категорій.	10-14
4	Робота виконана зі значними помилками, що мають принципове значення в оцінці подій і фактів. Незнання історіографії. Неспроможність студента аналізувати історичний матеріал, робити узагальнення та висновки. пов'язувати історичні події з сучасністю, невірна відповідь на питання. Невиконання роботи.	0-9
Разом		25 балів

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Формою семестрового контролю є екзамен.

6.5 Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Об'єкт і предмет вивчення спеціальних історичних дисциплін, їх місце в системі історичної науки.
2. Класифікація СІД.
3. Основні проблеми вивчення СІД.
4. Об'єкт, предмет і завдання історичної хронології. Її зв'язок з іншими науковими дисциплінами.
5. Види календарів.
6. Система літочислення у східних слов'ян.
7. Співвідношення березневого та вересневого початку року.
8. Ультраберезневий та циркуберезневий роки.
9. Співвідношення юліанського та григоріанського календарів.
10. Визначення стилю за індіктами.
11. Види ер.
12. Переклад відомих дат історичних подій на сучасне літочислення.
13. Об'єкт, предмет і завдання історичної метрології. Її зв'язок з іншими науковими дисциплінами.
14. Джерела для вивчення української метрології.
15. Основні етапи розвитку метрології.

16. Метрична система одиниць, її еволюція.
17. Російські міри довжини у IX-XV ст.
18. Вимірювання площ і ємкостей у Київській Русі та в період феодальної роздробленості
19. Основні міри довжини.
20. Основні міри площі.
21. Основні міри ваги.
22. Теоретичні питання геральдики (термінологія, основні поняття, закономірності, типологізація гербів).
23. Витоки герботворення в Україні.
24. Українська міська геральдика: становлення міського герботворення в XIV-XVIII ст.
25. Козацькі герби XVII-XVIII ст.
26. Герботворення в Україні за радянських часів.
27. Процеси герботворення в Україні наприкінці XVIII- на початку. XX ст.
28. Українська державна символіка (герботворення).
29. Герботворення в Україні доби незалежності.
30. Графіка писемних пам'яток XI-XII ст.
31. Графіка писемних пам'яток XV- XVII ст.
32. Графіка в писемних пам'ятках XVIII ст.
33. Матеріал для письма та знаряддя письма періоду Київської Русі.
34. Матеріал для письма та знаряддя письма XV- XVII ст.
35. Матеріал для письма та знаряддя письма XVIII - перша половина XIX ст.
36. Особливості орнаменту XI-XIII ст.
37. Орнамент періоду удільного періоду.
38. Орнамент кінця XV-XVII ст.
39. Особливості орнаменту XVIII - перша половина XIX ст.
40. Книжкова мініатюра.
41. Тайнопис в писемних пам'ятках.
42. В'язь у писемних пам'ятках.
43. Особливості класифікації генеалогічних джерел.
44. Універсальні генеалогічні джерела.
45. Джерела з генеалогії певних верств населення та соціальних груп.
46. Джерела для складання дворянських родоводів.
47. Особливості вивчення генеалогії чиновників.
48. Джерела для складання генеалогії купецтва.
49. Джерела з генеалогії священнослужителів.
50. Джерела з генеалогії селянства та міщанства.
51. Особливості козацьких родоводів.
52. Проблема достовірності фактів генеалогічного характеру.
53. Системи та терміни спорідненості.
54. Генеалогічні терміни та правила.
55. Форми фіксації генеалогічного матеріалу.
56. Методика складання родоводу.

6.6 Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Теми	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8	Т.9	Т.10	Т.11
Лекції (теми, бали)	Л.1 (1 б.)	Л.2 (1 б.)	Л.3 (1 б.)	Л.4 (1 б.)	Л.5 (1 б.)	Л.6 (1 б.)	Л.7 (1 б.)	Л.8 (1 б.)		Л.9 (1 б.)	Л.10 (1 б.)
Семінарські заняття (теми, бали)	С.1. (11 б.)		С.2 (11 б.)	С.3 (11 б.)		С.4 (11 б.)		С.5 (11б.)		С.6 (11 б.)	С.7 (11 б.)
Практичні заняття (теми, бали)					П.1 (11 б.)			П.2 (11б.)	П.3 (11 б.)		П.4 (11 б.)
Самостійна робота	СР (5 б.)	СР (5 б.)	СР (5 б.)	СР (5 б.)	СР (5 б.)	СР (5 б.)	СР (5 б.)	СР (5 б.)	СР (5 б.)	СР (5 б.)	СР (5 б.)
Поточний контроль (вид, бали)	МКР 1 (25 балів)			МКР 2 (25 балів)			МКР 3 (25 балів)			МКР 4 (25 балів)	
Семестровий контроль	Екзамен (40 балів)										

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Навчальна література

1. Методичний комплекс навчальної дисципліни “Спеціальні історичні дисципліни” для спеціальності “Історія” / уклад. А.В. Гедьо. Донецьк: ДонНУ, 2011. 83 с.
2. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. І.Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В.В. Томазов, М.Ф. Дмитрієнко (та ін.). К.: Либідь, 2008. 520 с.
3. Шологон Л. І. Спеціальні історичні дисципліни. Навчально-методичний посібник для студентів другого курсу спеціальності «Середня освіта. Історія». Івано-Франківськ, 2017.
4. Яременко М. Спеціальні історичні дисципліни. Навчальний посібник. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16922?show=full>
5. Арсенич П.І. Рід Шухевичів: монографія. Івано-Франківськ, 2005.
6. Багалеї Д. Генеральная опись Малороссии // Киевская старина. 1883. № 7.
7. Багалій Д.І. Вибрані праці: У 6 т. Т. 2: Джерелознавство та історіографія історії України. Харків, 2001.
8. Братко-Кужинський О.А. Нащадки святої трійці: генеза укр. держ. символіки. Київ, 1992.
9. Буран В.Я. Бібліографія: навч. посіб. Київ, 1994.
10. Введенський А.О., Дядиченко В.А., Стрельський В.І. Допоміжні історичні дисципліни. Київ, 1963.
11. Герасименко Н. Стан вивчення метрології Київської Русі // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорій та методики. Збірник наукових праць. Київ, 2015, вип. 26–27. С. 315–326.
12. Голиш Г.М. Основи нумізматики: Навч. посіб. Черкаси: Черкас. ЦНТЕІ, 2002. 254 с.
13. Грицько Б. Нариси з історії метрології на теренах України (від найдавніших часів до сучасності): навч. посібник. Львів, 2005.
14. Дашкевич Я. Майстерня історика. Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2011. 792 с.
15. Дмитрієнко М., Перехрест О. Основи нумізматики. Навч. пос. Черкаси, 2002. 254 с.
16. Зразюк З. Сім скарбів з колекції міністерства киевського університету св. Володимира // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорій та методики. Збірник наукових праць. Київ, 2015, вип. 26–27. С. 349–356.
17. Історична хронологія. Календарні системи світу: навчальний посібник із спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін (для студентів істориків соціально-гуманітарного факультету КМПУ імені Б.Д. Грінченка) /Автор укладач О.О. Тарасенко. К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2004. 72 с.
18. Історичне джерелознавство. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Я.С.Калакура (кер. авт. колективу) та ін. Київ: Либідь, 2017.
19. Калакура Я.С. Інтегрована функція спеціальних історичних дисциплін // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорій та методики. Збірник наукових праць. Київ, 2015, вип. 26–27. С.407–420.
20. Климишин І.А. Актуальні проблеми календаря, хронології та пасхалії. Івано-Франківськ, 1999.
21. Комарницька З. Історія грошей: навчальний посібник для студентів вузів. Львів, 1998.
22. Кріль М. Основи палеографії. Львів, 1995.
23. Макарчук С. Історичні не писемні джерела: курс лекцій. Львів: ЛНУ, 2002.
24. Мацюк О. Історія українського паперу. Львів, 1991.
25. Папакін Г.В. Сучасна українська інтернет-археографія: основні форми та джерела електронних публікацій. Український історичний журнал. 2010. № 5. С. 156-158.

26. Перехрест О. Г. Історична хронологія: Навч. пос. для студ. історичних факультетів. Черкаси: Відлуння, 1999. 144 с.
27. Родовід: наук.-метод. посіб. / сост. В.В. Томазов. Київ, 2001.
28. Сокирко О.Г. Українська кирилична палеографія XI – XVIII ст.: навчальний посібник. Київ: Видавець Олег Філюк. «КНТ», 2016. 144 с.
29. Шуст Р. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2007.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

<http://history.org.ua/uk>